

Katarina Streiffert Eikeland & Madelaine Miller (red.), *En maritim värld – från stenåldern till idag* (Lindome: Bricoleur press 2013). 378 s.

Havet är närvarande i vårt liv på många mer eller mindre uppenbara sätt. Det är kanske det självklara som gör det svårt att inse hur betydelsefullt havet faktiskt är för det mänskliga samhällets utveckling och att relationen mellan människan och havet har en mycket lång och komplex historia. Avsaknaden av ett sådant långtidsperspektiv – ”den blå linjen” – är en viktig utgångspunkt för boken *En maritim värld – från stenåldern till idag* i redaktion av arkeologerna Katarina Streiffert Eikeland och Madelaine Miller vid Göteborgs universitet. Redaktörerna engagerade 36 författare från elva olika discipliner. Det är främst arkeologer och historiker som format innehållet men vissa kapitel är skrivna med naturvetenskapliga utgångspunkter och några avsnitt har exempelvis inspirerats av kulturanthropologi och etnologi.

Bidragen skapar en intresseväckande och lärorik mosaik. De oftast korta kapitlen har ordnats under elva teman. Exempelvis tar temat ”Planeten havet” upp haven som natursystem med strömmar och salinitet som påverkar temperaturer och förutsättningar för havsliv. Vi får lära oss mer om skeppsmaskens biologi och hur den påverkar trädets beständighet i olika hav, och därmed också om olika arkeologiska förutsättningar i havet. I temat ”Upptäcktsfärder till havs” får vi läsa om sjöfarare i Egeiska havet, i norra Atlanten och Nordsjön. I Kenneth Nybergs bidrag bekantar vi oss med Anders Sparrman och resorna till Stilla havet under 1700-talet. Temat ”Havet som resurs” tar naturligtvis upp fiske; med arkeologiska, historiska och, i Daniel Hanssons bidrag, miljövetenskapliga perspektiv.

Den tematiska indelningen är tänkt som ett sätt att skapa spännande möten mellan olika ämnesperspektiv. Ibland fungerar det, ibland behövs en förklaring till varför just de aspekter eller de perioder som hamnat bredvid varandra är relevanta. Den tematiska uppdelningen innebär också att redak-

törerna medvetet avstått från en kronologisk struktur. Vi rör oss fritt från grekiska rammfartyg i Philippe Bohströms kapitel, till moderna pirater i Sydostasien i Stefan Amirells bidrag; från 1600- och 1700-talens skeppsvrak i Östersjön i Johan Rönnbys artikel till de kända bronsåldersvraken *Uluburun* och *Kap Gelidonya* i östra Medelhavet i Serena Sabatinis bidrag. Det blir helt enkelt tvära kast som sällan motiveras och läsaren kan ha svårt att hänga med. Men de enskilda bidragen är givande. Skribenterna är mycket kunniga och lyckas i regel presentera en spännande forskning eller en meningsfull översikt över ett område av maritimt intresse. Ibland skulle man vilja läsa mer. Lyckligtvis finns det en omfattande bibliografi i slutet av boken som gör det lätt att ta sig vidare.

Det är svårt att välja några representativa bidrag i denna mosaik. Jag skulle framför allt vilja lyfta fram några marinärkeologiska och arkeologiska texter, som till skillnad från de historiska översikterna behandlar mer begränsade ämnen eller områden. I Johan Rönby och Staffan von Arbins bidrag tas de olika förutsättningarna för marinärkeologi i Östersjön och Västerhavet upp. Avsaknaden av skeppsmask i Östersjön, ett resultat av det bräckta kalla vattnet, har skapat unika förutsättningar för marinärkeologin. Det ska dock tilläggas att den stora mängden av vrak naturligtvis också beror på att Östersjön varit en viktig transportled i historien och att Östersjön länge har varit ett slagfält för de sjömakter som omringat den.

Vattnet i Skagerrak och Kattegatt har helt annorlunda naturliga egenskaper som å ena sidan skapar förutsättningar för ett rikt marint liv på västkusten, men å andra sidan trivs skeppsmasken här, och därmed finns det få bevarade vrak. Man har ändå kunnat lokalisera och undersöka några intressanta vrak, som ostindiefararen *Götheborg* som gick under 1745 i Göteborgs inlopp, med enorma mängder av porslin ombord. Ostindiska kompaniet berörs i Göte Nilssons Schönbergs och Isabelle Forsbergs bidrag, framför allt i ett arkeologiskt perspektiv. Som historiker saknar man en förankring av kompaniets verksamhet i en global kontext.

Två mycket läsvärda bidrag handlar om romarrikets hamnstäder och rekreationsområden. Madelaine Miller skriver om den rekreationszon som under den romerska republikens tid växte fram kring Neapelbukten, i städer som Pozzuoli, Neapel och Sorrento. Här samlades Roms politiker och andra betydelsefulla medborgare under några månader för att vila och roa sig men också för att avhandla politiska spörsmål. Vesuvius utbrott 79 f. Kr., som begravnade Pompeji och Herculaneum, tycks ha försvagat den lokala ekonomin, men ännu under kejsartiden (Caligula, Nero) samlades rekreationsugna romare kring Neapelbukten.

Ett skäl till Neapelbuktens nedgång i början av kejsartiden är också framväxten av hamnarna Ostia och Portus, som behandlas i Lena Larsson Lovéns

bidrag. Dessa två hamnar växte fram som viktiga logistikcentra för världsstaden Rom. Varuhandeln drog också till sig människor från hela romarriket och städerna omvandlades till kulturella och religiösa smältdeglar. Det sägs att Ostia hade kontinentens första synagoga, byggd under kejsaren Claudius tid (41–54 e. Kr.).

Redaktörernas ambition med boken är att erbjuda en mosaik som berättar om möten mellan människan och havet. Men det finns några tydliga slagsidor. Medelhavet representeras med flera bidrag om bronsåldern och romarriket. Medelhavets betydelse under medeltiden, renässansen och den moderna tiden behandlas dock inte. I de flesta bidrag som behandlar Sverige, Skandinavien eller Östersjön finns en slagsida åt västkusten och Göteborg, men det skrivs inte mycket om Göteborgs roll som modern industri- och hamnstad eller redericentrum. Sjökrig och sjömakthet behandlas ytterst sparsamt och översiktligt. Christer Westerdahl, som inleder boken med att lyfta fram ett antal centrala författarskap, nämner Alfred T. Mahan som en viktig utgångspunkt för studier av relationen mellan sjömakthet och politik, men temat utvecklas inte vidare i något bidrag.

Jag är medveten om att önskemål om ytterligare områden skulle kräva än fler kapitel och att boken redan i sin nuvarande form är lång och brokig. Men jag saknar en diskussion om urval och hur man tänkt att de olika bidragen kompletterar varandra. Trots dessa kritiska synpunkter tycker jag att boken *En maritim värld – från stenåldern till idag* fungerar som en intresseväckande forskningsöversikt om den komplexa relationen mellan människan och havet.

Stockholms universitet

LEOS MÜLLER

Mats Hallenberg & Magnus Linnarsson (red.), *Politiska rum: Kontroll, konflikt och rörelse i det förmoderna Sverige 1300–1850* (Lund: Nordic Academic Press 2014). 261 s.

I denna antologi, med Mats Hallenberg och Magnus Linnarsson som redaktörer, samlas ett dussin forskare som intresserar sig för rummets betydelse för politiken under förmodern tid. Ambitionen är att med hjälp av det rumsliga perspektivet lyfta fram företeelser vars politiska aspekter annars hade dolts. Därmed vill författarna vidga begreppet "politik" till att innefatta "allehanda konflikter om inflytande över människor" (s. 8). Definitionen av politik som konflikt är måhända inget nytt, men givande, och det rumsliga förhållningssättet passar väl för bokens syfte. Rum ligger också i tiden, och